

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. директора Науково-дослідного
інституту публічного права
к.ю.н.

В. Ю. Оксінь

«22» червня 2019 року

ВИСНОВОК

Науково-дослідного інституту публічного права щодо дисертації Алексєєва Ігоря Сергійовича на тему «Інститут пробачії в системі кримінальної юстиції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 30 січня 2017 р., протокол № 10

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару відділів проблем публічного права, науково-правових експертиз та законопроектних робіт, публічно-правового забезпечення розвитку підприємництва, проблем захисту суб'єктів публічно-правових відносин Науково-дослідного інституту публічного права від «22» червня 2019 року.

Присутні:

доктор юридичних наук, професор Галуцько В.В., доктор юридичних наук, професор Ковальська В.В., доктор юридичних наук, професор Соболев С.Ю., доктор юридичних наук, професор Манжула А.А., доктор юридичних наук, старший дослідник Іванищук А.А., доктор юридичних наук, доцент Правоторова О.М., доктор юридичних наук, доцент Кобзар О.Ф., кандидат юридичних наук, доцент Виговський Д.Л. (науковий керівник), кандидат юридичних наук, доцент Сорока Л.В., кандидат юридичних наук, доцент Большаков В.Н., кандидат юридичних наук Куркова К.М.

З присутніх – 7 докторів юридичних наук та 4 кандидати юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Алексєєва І.С. на тему «Інститут пробачії в системі кримінальної юстиції України», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Алексеєва І.С. на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію та методику, охарактеризував об'єкт та предмет дослідження, виклав основні наукові положення та висновки, що виносяться на захист, вказав науково-практичну значущість роботи, зазначив про впровадження результатів дослідження.

Автором зазначено, що розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави вимагає реформування в Україні кримінально-виконавчого законодавства шляхом подальшої імплементації у вітчизняну правову систему загальноновизнаних міжнародних стандартів у даній сфері, зокрема, інституту пробації, як гуманізаційної складової кримінально-виконавчої політики, в основу якої закладено індивідуалізований підхід до попередження злочинів, реабілітації та ресоціалізації, а також посилення інституційної спроможності всієї системи кримінальної юстиції.

Ґрунтуючись на ідеї ефективного виправлення засуджених та зведення до мінімуму кримінального рецидиву з їхнього боку, цей інститут сприяє реінтеграції такої особи в суспільство, запобіганню злочинності, зменшенню навантаження на органи кримінальної юстиції.

У 2015 році Україна зробила значний прорив – саме у серпні того року набрав чинності Закон України «Про пробацію», який визначив національну модель пробації, розроблену з урахуванням міжнародних стандартів у сфері пробації, викладених у Рекомендації СМ/Рес (2010) І Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію (далі – Правила Ради Європи про пробацію).

Попри постійну значну увагу науковців до інституту пробації в Україні, яка зосереджена здебільшого на дослідженні загальних положень, у вітчизняній науці кримінально-виконавчого права поки що не здійснювалося системного та комплексного дослідження організаційно-правових основ функціонування пробації в сучасній національній системі кримінальної юстиції, що дало б можливість виявити позитивні й негативні аспекти реформування кримінально-виконавчої системи. Також потрібно врахувати, що суттєві зміни в процесуальній моделі виховання та ресоціалізації засуджених з прийняттям Закону України «Про пробацію» значно трансформували коло проблемних питань, які потребують вирішення наукою кримінально-виконавчого права.

Інакше кажучи, наявний на сьогодні стан досліджень і практичний характер проблематики в напрямі запровадження та функціонування пробації в Україні свідчить про необхідність проведення глибокого осмислення, систематизації, узагальнення теоретичного і практичного матеріалу та розроблення на його основі пропозицій з удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування.

Отже, наведене вище зумовлює здійснити комплексне дослідження інституту пробації в системі кримінальної юстиції України, яке буде проведено з урахуванням положень кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства. Нагальним є також розсудливий і критичний аналіз зарубіжного досвіду, запозичення його позитивних надбань з науково обґрунтованою адаптацією до сучасних умов і вимог розвитку українського суспільства.

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою і логікою дослідження та складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

По завершенню доповіді Алексєєва І.С. присутніми були поставлені такі запитання:

Галуцько В.В.: Шановний Ігоре Сергійовичу, надайте власне визначення пробації та визначте її загальні ознаки.

Відповідь: Узагальнення існуючих думок з приводу поняття та сутності пробації, надало змогу запропонувати наступне визначення: пробація – це система індивідуалізованих та диференційованих наглядових, соціально-виховних, реінтеграційних, адаптаційних, профілактичних та інших заходів, спрямованих на виправлення та ресоціалізацію засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, забезпечення уповноважених органів інформацією щодо особи обвинуваченого (засудженого), примирення засуджених з потерпілими, а також надання допомоги потерпілим.

Загальними ознаками пробації слід визнати: звільнення засудженого від покарання чи його подальшого відбування, встановлення спеціального режиму випробування під час перебування такою особою поза межами установи виконання покарання у вигляді виконання нею певних обмежень і обов'язків, збереження реальної можливості фактичного застосування покарання, а також здійснення нагляду у процесі його ресоціалізації.

Большаков В.Н.: Які позитивні аспекти на Вашу думку має впровадження інституту пробації в Україні?

Відповідь: Впровадження пробації в Україні дозволить кардинально змінити вектор роботи з правопорушниками, підходи до виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. По-перше, реалізація заходів пробації передбачається ще на етапі обвинувачення під час забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого. По-друге, орган пробації «об'єднає під власним дахом» виконання тих завдань (наглядова функція щодо покарань, альтернативних позбавленню волі, індивідуально-профілактична та соціальна робота), які були компетенцією різних структур (кримінально-виконавча інспекція, органи внутрішніх справ, органи соціальної політики), що суттєво посилить ефективність реалізації заходів

виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень. По-третє, для виконання завдань пробації збільшується обсяг повноважень персоналу органу пробації, порівняно з повноваженнями працівників кримінально-виконавчої інспекції. По-четверте, персонал органу пробації включатиме також посади психолога, педагога та соціального працівника. Підтвердженням цього висновку є результати анкетування персоналу органу пробації. Так, 35% опитаних сподіваються, що після впровадження інституту пробації результати зміняться на краще, але поки що цього не бачать; 30% – впевнені в позитивних змінах, але вважають, що є низка об'єктивних обставин, що ускладнюють їх досягнення; 3% вже вбачають позитивні зміни в роботі.

Ковальська В.В.: Які пропозиції було Вами розроблено стосовно вдосконалення сучасного стану організаційного забезпечення національної системи пробації?

Відповідь: Дослідивши сучасну систему органів, що реалізують державну політику в сфері пробації, було з'ясовано, що на законодавчому рівні відсутня регламентація структури органів пробації. У зв'язку з цим запропоновано детермінувати та законодавчо закріпити структуру органів пробації, що має забезпечити чітке розуміння організаційної складової національної системи пробації задля розробки дієвих механізмів її матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Також детально проаналізовано повноваження органів пробації, у результаті чого з'ясовано, що вони є обтяжливими і закріплюються у багатьох підзаконних нормативно-правових актах, що у свою чергу суперечить положенням ряду законодавчих актів. Тому обстоюється позиція щодо систематизації і закріплення відповідних повноважень органів пробації у Законі України «Про пробацію». Також досліджені та запропоновані конкретні заходи щодо підвищення ефективності реалізації державної політики в сфері пробації і в сфері виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, зокрема за допомогою застосування засобів електронного моніторингу.

Сорока Л.В.: Що є передумовами впровадження інституту пробації в системі кримінальної юстиції?

Відповідь: Пробація є складною, багатоаспектною категорією, що може виконувати широкий діапазон функцій. У зв'язку з цим можна констатувати те, що безпосередньо і самі передумови впровадження пробації в систему кримінальної юстиції мають багато складових, кожна з яких в тій чи іншій мірі важлива для дослідження.

Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних авторів переконливо свідчить, що впровадження інституту пробації в систему кримінальної юстиції має багато передумов соціально-правового характеру. Обґрунтовано, що подібні ініціативи зумовлені необхідністю впровадження індивідуалізованого підходу до попередження злочинів, виправлення та ресоціалізації засуджених, зменшення рецидиву злочинності, депеналізації і декриміналізації кримінальних діянь. Також до передумов впровадження інституту пробації у систему кримінальної юстиції слід віднести діяльність

держави в напрямку гуманізації кримінально-виконавчої системи з метою приведення життєдіяльності засуджених у відповідність з фізіологічними, санітарними, побутовими, економічними та іншими нормами.

Кобзар О.Ф.: Який позитивний закордонний досвід нормативно-правового забезпечення та практичного використання електронного моніторингу як засобу кримінально-правового впливу держави на особу, що скоїла злочин Вами було з'ясовано?

Відповідь: Проаналізувавши закордонний досвід використання електронного моніторингу, було зроблено такі висновки:

– по-перше, електронний моніторинг є успішним засобом здійснення постпенітенціарного нагляду, оскільки: унеможливує відвідування певних місць, територій та обмежує можливість зустрічі із кримінальними елементами; забезпечує правоохоронні та кримінально-виконавчі служби, а також служби пробації інформацією стосовно перебування особи злочинця, маршрутів його пересування тощо; обмежує вплив криміногенного середовища на осіб, щодо яких застосовано засоби електронного моніторингу;

– по-друге, електронний моніторинг істотно впливає на процес ресоціалізації та соціально-психологічного виховання особи, звільненої від відбування покарання, зокрема, звільненої умовно-достроково;

– по-третє, електронний моніторинг суттєво зменшує навантаження на правоохоронні та кримінально-виконавчі органи, а також витрати державного бюджету на утримання пенітенціарної системи. В цьому контексті залучення до реалізації програм із поширення електронного моніторингу Державною установою «Центр пробації» суб'єктів приватного права є, на нашу думку, одним із надзвичайно вдалих здобутків сучасної реформи пенітенціарної системи в Україні.

Після відповідей на запитання було озвучено висновок наукового керівника – кандидата юридичних наук, доцента – **Виговського Дмитра Леонідовича.**

У висновку зазначено про тематику опублікованих статей та апробацію результатів дослідження, а також дані про впровадження науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення інституту пробації.

Як показав аналіз змісту наукової розробки, проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Попри наявність ряду наукових публікацій українських науковців щодо загальних положень функціонування інституту пробації в Україні, досі не було здійснено комплексного і системного дослідження інституту пробації в сучасній національній системі кримінальної юстиції.

Враховуючи комплексність та системність дисертаційного дослідження, при розкритті обраної теми використовувалися не тільки спеціальні, але й загальнонаукові методи, зокрема, формально-логічний, порівняльно-правовий, системний, метод тлумачення тощо.

Дисертаційне дослідження характеризується достатньо розгорнутою і, загалом, вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

На особливу увагу заслуговує проведений дисертантом глибокий та послідовний аналіз теоретико-правових засад пробації. Дисертант критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються в з тих чи інших причин неприйнятними.

Робота є самостійним науковим дослідженням, містить власне розуміння автора щодо шляхів вдосконалення інституту пробації в Україні в сучасних умовах та відповідні пропозиції.

Практичній складовій реалізації пропозицій дисертанта присвячена значна увага, що, на нашу думку, не лише підвищує наукову цінність розгляданого дослідження, але й може свідчити про реальність застосування декларованих положень в процесі оптимізації системи кримінальної юстиції в майбутньому.

В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою новизною. Кількість і якість висновків дисертанта свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає освітньо-науковому ступеню доктора філософії. Принципові зауваження наукового керівника враховані та знайшли вирішення при доопрацюванні дисертаційного дослідження.

Специфіка діяльності дисертанта не залишає сумнівів в фаховості розуміння Алексєєвим І.С. не лише теоретичних положень удосконалення інституту пробації в Україні, але й проблем їх практичної реалізації з метою оптимізації системи кримінальної юстиції в сучасних умовах.

У висновку науковий керівник зазначив, що дисертація Алексєєва І.С. є завершеною та самостійною роботою, яка претендує на високу оцінку і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці:

Доктор юридичних наук, професор Ковальська В.В. відзначила високий науковий рівень дисертаційного дослідження Алексєєва І.С. У рамках реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів протягом останніх років однією із найбільш значущих новацій стало впровадження пробації, функціонування якої має забезпечити безпеку суспільства шляхом виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.

Слід наголосити, що в багатьох країнах запровадження альтернативних позбавленню волі покарань розглядається як важлива частина реформи, а не лише як метод вирішення однієї з проблем у пенітенціарній системі. Подібну політику можна вважати частиною руху щодо створення більш соціально-орієнтованої системи правосуддя. При цьому з'являється можливість звернути увагу на потреби потерпілих та стимулювати широкі дебати щодо стратегії боротьби зі злочинністю.

У дисертації на основі узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та практики уповноважених органів України, порівняно з досвідом інших країн, розв'язується важливе наукове завдання визначення теоретичних, правових та організаційних засад інституту пробації у системі кримінальної юстиції України.

Позитивним є практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки та рекомендації можуть бути використані та використовуються у: науково-дослідній діяльності – для подальшого науково-теоретичного дослідження процесу виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, реалізації інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень; правотворчій діяльності – для удосконалення КК України, КПК України, КВК України та Закону України «Про пробацію» у частині положень, які стосуються мети, завдань, підстав, видів пробації, правового статусу персоналу органу пробації та суб'єктів пробації; правозастосовній діяльності – для удосконалення формування статистичної звітності щодо питань складання досудової доповіді, безпосередньо під час реалізації заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, а також для підготовки роз'яснень щодо правозастосування відповідних норм; навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінально-виконавче право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів та довідкової літератури. Що підтверджується відповідними актами впровадження.

Водночас, в роботі є певні дискусійні моменти та неточності. Зокрема, у загальних висновках до дисертації автор зазначає, що «відносно невелика практика застосування норм законодавства дозволила виявити низку прогалин та недоліків, які ускладнюють реалізацію мети пробації», проте не надає узагальненого переліку таких прогалин та недоліків, що надало б більше завершеності та логічності висновкам дисертанта.

Загалом, висловлене зауваження не впливає на позитивну оцінку дисертації. Вона є завершеним, актуальним, самостійним та аргументованим дослідженням. Положення і висновки дисертації належним чином висвітлені у публікаціях автора та апробовані під час участі у конференціях та у ході навчального процесу.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом національного законодавства та міжнародних правових актів.

Висновки дисертації містять головні наукові результати, отримані дисертантом особисто, синтезують накопичену у змісті інформацію відповідно до сформульованих у вступі загальної мети і конкретних завдань.

На підставі вищенаведеного, дисертація Алексеєва Ігоря Сергійовича на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України»

відповідає вимогам, які ставляться до дисертації та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

Кандидат юридичних наук Куркова К.М. відзначила достатній фаховий рівень дисертаційного дослідження Алексєєва І.С., виконаного на актуальну тему, істотне теоретичне і прикладне наукове обґрунтування висновків і пропозицій.

Дисертація є цілісним фундаментальним дослідженням, виконана на належному теоретико-методологічному рівні та відрізняється глибиною правового аналізу, виваженістю й коректністю наукової полеміки, вмільм підбором матеріалу. Одержані автором науково-обґрунтовані результати розв'язують важливі для юридичної науки і кримінальної юстиції завдання. Робота визначає, доповнює та уточнює низку положень теоретичного, правового та практичного характеру, є своєчасною й корисною науковою працею.

Рецензентом відмічено, що у цілому дослідження відображає вміння автора довести свої судження та оспорити підходи опонентів. Основні висновки і пропозиції сформульовані автором з дотриманням правил доказу, вони викладені чітко, без двозначності, прозоро; головні тези наведені комплексно, системно. Аргументи не суперечать один одному і є достатніми.

На підставі теоретичних здобутків вчених-юристів та аналізу законодавства автором окреслено соціально-правові передумови впровадження інституту пробації у систему кримінальної юстиції України; з'ясовано суть, зміст та функції пробації; досліджено генезу міжнародно-правових актів, які регламентують питання пробації; проаналізовано зарубіжний досвід функціонування пробації з метою імплементації найкращих світових практик у систему кримінальної юстиції України; визначено основні етапи становлення та розвитку системи пробації в Україні; з'ясовано проблеми організаційно-управлінського та нормативно-правового характеру функціонування пробації в Україні, запропоновано шляхи їх вирішення; досліджено організаційно-правові аспекти роботи з засудженими та потерпілими як складові елементи системи пробації в Україні, зокрема у контексті запровадження постпенітенціарної пробації та відновного правосуддя; сформульовано науково-обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінально-виконавчого, кримінального процесуального та кримінального законодавства України.

Проте, робота не позбавлена і окремих недоліків. Так, автор у новизні та висновках відзначає про доцільність запровадження нового окремого виду пробації – постпенітенціарної пробації. На жаль при цьому автор не обґрунтовує, хоча б тезисно, доцільність та необхідність виокремлення нового виду пробації.

Незважаючи на окремі зауваження, дисертація Алексєєва І.С. на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України» може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії з відповідної спеціальності.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, професор Галуцько В.В. відзначив, що для дослідження обрана актуальна тема, яка має велике теоретичне і практичне значення в умовах розбудови демократичної, соціальної та правової держави в Україні в контексті судової реформи.

При дослідженні застосовано ряд методів, обраних автором з урахуванням специфіки поставленої мети, а також об'єкта і предмета дослідження. У ході дослідження проаналізовано значну кількість нормативних актів, опрацьовано спеціальну та наукову юридичну літературу, у тому числі й зарубіжну.

Тема роботи досить актуальна, зміст роботи вказує на те, що дисертант загалом успішно вирішив ті завдання, які він ставив перед собою. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що після ухвалення Закону України «Про пробацію» дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретико-прикладних засад функціонування пробації в системі кримінальної юстиції України.

Зміст роботи, перелік наукових публікацій доводить наукову зрілість, володіння здобувачем методикою дослідницької роботи, умінням узагальнювати досягнуте в науці і на основі досягнутого самостійно формулювати гіпотези, положення, висновки, які мають концептуальний характер та є основою для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Заслугують уваги сформульовані у результаті проведеного дослідження нові положення, запропоновані особисто дисертантом та питання, що дістали подальшого розвитку.

Враховуючи вищевикладене, дисертація Алексєєва І.С. на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України» відповідає вимогам, які пред'являються до дисертації, та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

Доктор юридичних наук, старший дослідник Іванишук А.А. у своєму виступі підтримав попередніх доповідачів, акцентував увагу на глибокому змісті авторських визначень і висновків. Відзначив, що дисертаційне дослідження є теоретично і практично значущим. Підкреслив, що у процесі доповіді головних положень дисертаційного дослідження, а також під час відповідей на запитання, Алексєєв І.С. продемонстрував знання нормативних та доктринальних джерел, на підставі яких була підготовлена дисертаційна робота, вміння їх узагальнювати, аналізувати, формулювати власні висновки.

Здобувачем опрацьовано досить значний масив літератури, який прямо чи опосередковано стосується теми дисертаційного дослідження, у тому числі нормативно-правові акти національного законодавства, країн ближнього зарубіжжя та міжнародно-правові акти. Така їх кількість свідчить про високий рівень обізнаності Алексєєва І.С. у питаннях, які ним досліджуються та відповідний рівень обґрунтованості зроблених ним висновків.

Дисертація загалом справила позитивне враження, актуальність повністю підкреслена здобувачем, робота вирізняється якісною науковою новизною та є дійсно затребуваною практикою.

Висновок – подане дисертаційне дослідження має закінчений вигляд. Його зміст має внутрішню логічну побудову.

У підсумку, дисертація Алексєєва І.С. на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України» відповідає вимогам, які ставляться до дисертації, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему: «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України»

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституція України проголошує Україну правовою державою, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. В Україні визнається і діє принцип верховенства права. При цьому права і свободи людини і громадянина не існують ізольовано, вони знаходяться в тісному зв'язку і взаємозалежності з багатьма правовими та соціальними інститутами.

Розвиток України як демократичної, соціальної та правової держави вимагає реформування в Україні кримінально-виконавчого законодавства шляхом подальшої імплементації у вітчизняну правову систему загальноновизнаних міжнародних стандартів у даній сфері, зокрема, інституту пробації, як гуманізаційної складової кримінально-виконавчої політики, в основу якої закладено індивідуалізований підхід до попередження злочинів, реабілітації та ресоціалізації, а також посилення інституційної спроможності всієї системи кримінальної юстиції.

Ґрунтуючись на ідеї ефективного виправлення засуджених та зведення до мінімуму кримінального рецидиву з їхнього боку, цей інститут сприяє реінтеграції такої особи в суспільство, запобіганню злочинності, зменшенню навантаження на органи кримінальної юстиції.

В Україні на сьогодні реалізовано низку заходів на шляху до впровадження пенітенціарної пробації. Новий Кримінальний кодекс України, який вступив у дію з 1 вересня 2001 року, передбачив можливість звільнення засудженої особи від відбування покарання з випробуванням за умови гарантії її виправлення без відбування покарання. Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, в якій наголошується на необхідності розробки нормативної та інституційної бази для надання послуг пробації, перепрофілювання та навчання співробітників пенітенціарної служби для створення повноцінної сучасної служби пробації, забезпечення технічної бази для функціонування служби пробації.

У 2015 році Україна зробила значний прорив – саме у серпні того року набрав чинності Закон України «Про пробацію», який визначив національну модель пробації, розроблену з урахуванням міжнародних стандартів у сфері пробації, викладених у Рекомендації СМ/Rec (2010) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію (далі – Правила Ради Європи про пробацію).

Аналіз загальних засад становлення інституту пробації в Україні здійснили К. А. Автухов, Є. Ю. Бараш, О. В. Беца, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, Д. Л. Виговський, С. О. Виноградова, Т. А. Денисова, О. Ю. Дрозд, В. М. Дрьомін, І. Ю. Карпушева, О. О. Книженко, В. М. Лиска, В. А. Львовчкін, Є. С. Назимко, Ю. М. Станович, Т. П. Ткач, О. В. Ткачова, С. І. Халимон, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець та інші вчені.

Крім того, у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: А. І. Абатуров, Р. В. Алієв, М. В. Арзамасцев, Л. В. Багрій-Шахматов, О. П. Барков, О. П. Букалов, Д. Вітфілд, А. П. Гель, М. Р. Гета, О. М. Джужа, Є. Койл, О. Г. Колб, А. М. ван Кальмоут, О. В. Романенко, Т. В. Рудник, А. Ф. Степанюк, А. Х. Степанюк, В. Стерн, В. М. Трубников, В. О. Уткін, С. О. Чеботенко, М. І. Хавронюк, Н. Б. Хуторська, Є. Н. Шатанкова та інших досліджуються окремі аспекти інституту пробації в зарубіжних країнах, наукові результати яких мали вагомим значення під час написання цієї роботи.

Такий науковий доробок є вагомим внеском у розвиток науки кримінально-виконавчого права. Проте, попри постійну значну увагу науковців до інституту пробації в Україні, яка зосереджена здебільшого на дослідженні загальних положень, таких як: сутність поняття, принципи, проблеми впровадження тощо, у вітчизняній науці кримінально-виконавчого права поки що не здійснювалося системного та комплексного дослідження організаційно-правових основ функціонування пробації в сучасній національній системі кримінальної юстиції, що дало б можливість виявити позитивні й негативні аспекти реформування кримінально-виконавчої системи. Також потрібно врахувати, що суттєві зміни в процесуальній моделі виховання та ресоціалізації засуджених з прийняттям Закону України «Про пробацію» значно трансформували коло проблемних питань, які потребують вирішення наукою кримінально-виконавчого права.

Інакше кажучи, наявний на сьогодні стан досліджень і практичний характер проблематики в напрямі запровадження та функціонування пробації в Україні свідчить про необхідність проведення всебічного аналізу, впорядкування та узагальнення теоретичного і практичного матеріалу, а також формулювання пропозицій з удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування.

Отже, наведене вище зумовлює здійснення комплексного дослідження інституту пробації в системі кримінальної юстиції України з урахуванням положень кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування. Актуальним є також аналіз зарубіжного досвіду функціонування даного

інституту та імплементація позитивних практик з урахуванням особливостей вітчизняної правової системи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження спрямована на досягнення завдань, передбачених Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленою Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 та виконана згідно з планом наукової діяльності кафедри кримінального права та кримінології Хмельницького університету управління та права.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Хмельницького університету управління та права у січні 2017 року (протокол № 10 від 30 січня 2017 року), уточнено у жовтні 2018 року (протокол № 3 від 29 жовтня 2018 року).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є з'ясування теоретичних, правових та організаційних засад інституту пробації у системі кримінальної юстиції України, а також формулювання відповідних висновків та рекомендацій, спрямованих на приведення законодавства України та практики його застосування у відповідність із сучасними європейськими традиціями та стандартами у даній сфері.

Для досягнення визначеної мети поставлені наступні *завдання*:

- окреслити соціально-правові передумови впровадження інституту пробації у систему кримінальної юстиції України;

- з'ясувати суть, зміст та функції пробації;

- дослідити генезу міжнародно-правових актів, які регламентують питання пробації;

- проаналізувати зарубіжний досвід функціонування пробації з метою імплементації найкращих світових практик у систему кримінальної юстиції України;

- визначити основні етапи становлення та розвитку системи пробації в Україні;

- з'ясувати проблеми організаційно-управлінського та нормативно-правового характеру функціонування пробації в Україні, запропонувати шляхи їх вирішення;

- дослідити організаційно-правові аспекти роботи з засудженими та потерпілими як складові елементи системи пробації в Україні, зокрема у контексті запровадження постпенітенціарної пробації та відновного правосуддя;

- сформулювати науково-обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінально-виконавчого, кримінального процесуального та кримінального законодавства України.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин, що склалася у зв'язку із впровадженням та застосуванням пробації у системі кримінальної юстиції України.

Предметом дослідження є пробація як захід кримінально-правового характеру.

Методи дослідження обрані з огляду на мету та задачі дисертаційного дослідження, його об'єкта та предмета. В основу

дисертації покладені наступні методи: *діалектичний*, що дозволив вивчити та проаналізувати поняття «виправлення», «ресоціалізація», «система покарань», «альтернативні позбавленню волі покарання» в розвитку та взаємозв'язку (підрозділ 1.1); *індукції* – з метою виділення найважливіших рис поняття та змісту пробації (підрозділ 1.2); *історичний* використано при огляді історичного розвитку законодавства про пробацію (підрозділ 2.1); *логіко-граматичний* використано при встановленні змісту низки понять КК України, КПК України та КВК України, що стосуються предмету дослідження (підрозділи 2.2, 2.3); *аналізу та синтезу* – для дослідження правових явищ шляхом аналізу окремих поглядів та теорій (підрозділи 2.2, 2.3); *герменевтичний* використано для тлумачення текстів нормативно-правових актів вітчизняного та іноземного законодавства у сфері пробації, а також доктринальних позицій науковців щодо кримінально-правової природи пробації (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2); *соціологічні* (опитування у формі анкетування, статистичний) – для з'ясування та узагальнення позицій працівників уповноважених органів з питань пробації міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації щодо впровадження пробації, а також для дослідження окремих видів пробації (підрозділи 2.2, 2.3). У дисертації також використано ряд спеціально-юридичних методів, зокрема: *догматичний* – для встановлення змісту юридичних норм та нормативно-правових приписів (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *порівняльно-правовий* дозволив порівняти кримінально-правову забезпеченість регулювання інституту пробації у системі кримінальної юстиції України та окремих країн Ради Європи (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *правового моделювання* використовувався при побудові конструкцій норм КК України, КПК України, КВК України та Закону України «Про пробацію» (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження склали: а) узагальнені дані, отримані під час аналізу статистичних показників Міністерства юстиції України за 2016–2018 рр.; б) результати анкетування 1766 працівників уповноважених органів з питань пробації міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що після ухвалення Закону України «Про пробацію» дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретико-прикладних засад функціонування пробації в системі кримінальної юстиції України. На підставі проведеного дослідження автором сформовано нові наукові положення, що в сукупності відображають його новизну, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано доцільність запровадження нового окремого виду пробації – постпенітенціарної пробації, під якою слід розуміти здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі, осіб, яким покарання замінене більш м'яким, здійснення соціального патронажу щодо осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від

подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;

– визначено проблеми забезпечення ефективності організації пробації і реалізації її завдань та доведено, що становлення та розвиток пробації в Україні стикається з багатьма проблемами соціально-економічного, організаційно-правового та управлінського характеру. Такими проблемами є: недостатнє фінансування діяльності органу пробації, низькі заробітні плати персоналу органу пробації, неефективний інструментарій персоналу органу пробації та неналежні гарантії його безпеки, законодавчі прогалини, що унеможливають відповідальність суб'єктів пробації за невиконання заходів під час пробації;

– доведена необхідність збільшення строків застосування заходів пробації, що дасть змогу органам пробації максимально ефективно виконувати превентивну та правоохоронну функції;

– обґрунтовано доцільність впровадження засобів електронного моніторингу для контролю за суб'єктами пробації. При цьому автором пропонується розглядати електронний моніторинг в якості окремого виду покарання за злочини невеликої тяжкості, безумовної умови умовно-дострокового звільнення, а також безумовної умови поступенітенціарного нагляду та превентивного заходу для правопорушників, які скоїли насильницькі злочини, тяжкі та особливо тяжкі злочини;

удосконалено:

– дефініцію поняття «пробація», під якою автор пропонує розуміти систему індивідуалізованих та диференційованих наглядових, соціально-виховних, реінтеграційних, адаптаційних, профілактичних та інших заходів, спрямованих на виправлення та ресоціалізацію засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, забезпечення уповноважених органів інформацією щодо особи обвинуваченого (засудженого), примирення засуджених з потерпілими, а також надання допомоги потерпілим;

– положення щодо встановлення у законодавстві додаткових механізмів гарантування безпеки персоналу уповноважених органів з питань пробації та запропоновано передбачити кримінальну відповідальність за опір представнику уповноваженого органу з питань пробації під час здійснення ними своїх повноважень (ст. 342 КК України) та погрозу або насильство щодо представника уповноваженого органу з питань пробації (ст. 345 КК України);

– аргументи щодо необґрунтованого обмеження на законодавчому рівні можливості застосування пенітенціарної пробації. Вказано на необхідності розробки або адаптації пробаційних програм для засуджених до позбавлення волі та мотивування засуджених до участі в таких програмах, наприклад, їх врахування при вирішенні питання про умовно-дострокове звільнення;

– структурну побудову органів, що входять до складу системи пробації в Україні. Дослідження розподілу функціональних повноважень за їх групами між організаційними елементами національної системи

пробації дало змогу розробити та запропонувати для імплементації до Закону України «Про пробацію» нових норм, що стосуються детермінації трирівневої системи органів пробації із визначенням правового статусу Державної установи «Центр пробації» на законодавчому рівні;

дістало подальший розвиток:

– наукові погляди на соціально-правові передумови впровадження інституту пробації в систему кримінальної юстиції;

– теоретичні підходи до питання розуміння сутності поняття та змісту пробації;

– обґрунтування необхідності подальшої роботи щодо імплементації в систему кримінальної юстиції України міжнародно-правових стандартів у сфері забезпечення захисту прав потерпілих, зокрема, здійснення органами пробації роботи з потерпілими в рамках реалізації заходів відновного правосуддя як окремого дієвого елементу національної системи пробації;

– обґрунтування важливості диференціації системи навчання персоналу органу пробації, яка включала б в себе первинну підготовку, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації з урахуванням вимог міжнародно-правових стандартів у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки та рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого науково-теоретичного дослідження процесу виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, реалізації інших заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень;

– *правотворчій діяльності* – для удосконалення КК України, КПК України, КВК України та Закону України «Про пробацію» у частині положень, які стосуються мети, завдань, підстав, видів пробації, правового статусу персоналу органу пробації та суб'єктів пробації (акт впровадження Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України № 04-18/12-2245 від 11 грудня 2017 року, акт впровадження Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України № 04-29/15-2607 від 20 листопада 2017 року);

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення формування статистичної звітності щодо питань складання досудової доповіді (лист Державної судової адміністрації України № А1676-17-1667/17 від 22 грудня 2017 року), безпосередньо під час реалізації заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень, а також для підготовки роз'яснень щодо правозастосування відповідних норм;

– *навчальному процесі* – під час викладання дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінально-виконавче право», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів та довідкової літератури.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації, викладені в роботі, оприлюдненні в наукових повідомленнях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (м. Дніпро, 1–2 квітня 2017 року); «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, 27–28 жовтня 2017 року); «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 16–17 лютого 2018 року); «Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку» (м. Одеса, 9 березня 2018 року); «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 1–2 червня 2018 року).

Структура та обсяг дисертації обумовлена метою, предметом і завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 10 наукових працях, серед яких 4 статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні (Республіка Молдова), 5 наукових праць – у збірниках (наукових доповідей), оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Алексеев І. С. Пробація як фактор підвищення ефективності функціонування пенітенціарної системи. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 156–160.

2. Алексеев І. С. Історико-правовий розвиток та законодавча регламентація поняття «пробація». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 82–85.

3. Алексеев І. С. Організаційно-правові основи діяльності органу пробації. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2018. № 2(60). С. 52–57.

4. Алексеев І. С. Наглядова пробація: проблемні питання правового регулювання та правозастосування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 114–119.

5. Алексеев І. С. Шляхи вдосконалення правового регулювання пробації в Україні. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2018. № 1. Ч. 1. С. 133–136 (Республіка Молдова).

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Алексєєв І. С. Актуальні проблеми правового регулювання досудової доповіді. *Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1–2 квіт. 2017 р.). Дніпро, 2017. С. 97–100.

7. Алексєєв І. С. Відновне правосуддя і пробація: нові можливості для потерпілого, правопорушника та громади. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 жовтня 2017 р.). Запоріжжя, 2017. С. 132–134.

8. Алексєєв І. С. До питання щодо необхідності застосування пробації до осіб, які звільняються умовно-достроково від покарання у виді обмеження або позбавлення волі. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 16–17 лют. 2018 р.). Ужгород, 2018. С. 116–119.

9. Алексєєв І. С. Проблемні питання правового регулювання пенітенціарної пробації в Україні. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 9 берез. 2018 року). Одеса, 2018. С. 74–76.

10. Алексєєв І. С. Теоретико-правові засади пробації. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 1–2 черв. 2018 р.). Херсон, 2018. С. 156–159.

Характеристика особистості здобувача. Алексєєв Ігор Сергійович народився 23 квітня 1986 року в м. Київ. У 2009 році закінчив Київський національний університет імені Тараса Шевченка та отримав диплом магістра за спеціальністю «Правознавство».

З 2009 року по 2010 рік працював науковим співробітником наукового відділу правових проблем митної справи у Державному науково-дослідному інституті митної справи. З 2010 року по 2012 рік працював юристом у ТЗОВ «Адвокатська компанія «МЛГруп». З 2012 року по 2014 рік працював помічником-консультантом народного депутата України. У 2014 році, очолював Державну реєстраційну службу України, а також займав посаду заступника Міністра юстиції України – керівника апарату. З листопада 2014 року – народний депутат України VIII скликання, голова підкомітету з питань діяльності органів юстиції Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя.

Мови: українська, російська, англійська. Автор більше 10 наукових публікацій з питань кримінально-виконавчого права, кримінології тощо.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень,

висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Алексеєва І.С. і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Алексеєва І.С. на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Алексеєва І.С. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Алексеєва І.С. на тему «Інститут пробації в системі кримінальної юстиції України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

завідувач відділу проблем публічного права
Науково-дослідного інституту
публічного права
доктор юридичних наук, професор

В.В. Ковальська

Рецензент:

завідувач відділу науково-правових експертиз
та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту
публічного права,
кандидат юридичних наук

К.М. Куркова